

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Az én Bibliás dalnokom.

— Tompa Mihály. —

Ha a sors, az élet, mérte reám terhét,
S vérező homlokkal vonszolom keresztjét, —
Ha látom, hogy itt, mi »küzködés az élet« . . .
»S gazdagon, szegényen« csak egy véget érek, —
Hánykodók a lelkem, mint viharos tenger,
S már-már többé hinni, sem remélni nem mer, —
Nyujtván »Olajágad« a zord hullámokon:
TE nyugtatsz meg akkor, *bibliás dalnokom!*

Szellemed karon fog. Kivisz a szabadba,
S figyelek ihlettel minden kis szavadra.
Szentegyházban vagyok, a nagy természetben, —
Hol minden bokor egy zengő oltár, — melyben
Tömjén füstje helyett vidám madárének, —
Édes virágillat tölti be a léget.
Mindenütt, a merre képzeleted szárnyal,
Üdeség, szín, pompa csillog ezer bájjal.

Ismervén, — ellesed a virágok titkát,
Midőn kelyheiket dalodra megnyitják.
Tudod mindeniknek élte történetét,
Elmondják a kedves, bájos »Virágregék« . . .
Mohos sziklavárrom . . . bérczek jávorfája —
Árvalányhaj . . . mind-mind, egy szép *rege* tárgya.
— — — — —
— — Aztán nagy *vihar* jött. Elnémult ajk s berek. —
Dalnok s dalos madár, mind oly szárnyaszeget.

S im alighogy oszlott egünk gyászborúja :
Te zengted az első biztató dalt újra.
Zengett a dal . . . előbb fájón és keserűn,
A *pusztán* a *Gólya*, sorsunk példázta hűn.
Majd eljött az idő, midőn *forrt a világ* . . .
S a *pusztuló erdő*, hajtott új koronát.
Erdőnek lőn dúsabb sarjban ifjulása . . .
Sebzett szarvasnak is abban gyógyulása.
Terebélyes nagy fa, lett nagyobb, izmosabb,
Nem félve a vihart, dörgést, villámokat!

Látom *Sámson*t, a kit mosolyogva, játszva,
Akar megejteni *csalárd Delilája* . . .
. . . . Amott zúg a *folyam* . . . medrét mélyre ásva,
Mig a *hajón* nyög a *gályarab fohásza*.
Hallom a *kisértő sátán* sziszegését,
Szél- s dagálylyal vívó *Ikarus* intését:
»*Mertem föl a napig, s most azért szenvedek,*
És mégis kiáltom : »*halandók merjete!*«

Nem jársz viharokkal, villámolva, dörgve,
De mint kétélű vas, behatsz a velőkbe.
S bár szenvedsz kórágyon, »keményen hányatván« —
Megnyugvást tanítasz »Isten akaratján.«
A bölcsőnél, sirnál, a család közepett,
Soha el nem hágy a költészet . . . szeretet.
Lelked világában kín, avagy boldogság:
„*Örökké ég a tűz, tart a szent forróság!*“ *)

Murányi Sándor.

Emlékünnep.

Mi unitáriusok, kik a keresztény egyházakkal együtt csak a Jézusra emlékeztető fő ünnepeket s azon kívül egy pár évszaki ünnepet ülünk meg s a szentek ünnepeit mellőzzük, gyakorlatba vettünk iskoláink falai között olyan iskolai ünnepeket, a melyeken a tanügyért és a vallásukért vagyonukat és életük java részét feláldozó jóltevők életéről emlékezünk meg. Midőn ezen jóltevők

*) Ki ne ismerné Tompának az elnyomatás ideje alatt írott hatalmas, gyönyörű allegorikus ódait: A *Pusztán* A *Gólya*. *Forrt a világ*. *Sebzett szarvas* A *Hajó*. *Gályarab fohásza*. *Pusztuló erdő*. A *folyam*. *Sámson* stb. S ki ne tudná, hogy ezen czimek alatt mindenütt a magyar nemzet sorsa van példázva, mig *Ikarus*ban 1848. dicsőítve?.. s *Delila*...? a *Kisértő Sátán*...??!!

megszentelt emléke felújul lelkünkben s képök felélénkül lelki szemünk előtt: olyan tettekre buzdulunk, a melyek az emberiség javát és közműveltségét hivatvák előmozdítani. Ezek a mi szentjeink az emberiség haladására, az embert üldöző nyomor és szükség enyhítésére gondoltak! Mi, midőn jó szívük áldásait élvezzük, hasonló tettekre buzdulunk s áldjuk őket, midőn látjuk, hogy a szegény ember gyermekét mily biztos kézzel vezetik alapítványaik által, a tudomány dicső csarnoka felé. Ugyanekkor el fog a honfui érzélem is, mivel látjuk, hogy hazánk az ök segítségével mindennap gyarapodik a mivelt emberekben, a kik egyszersmind a hazának buzgó apostolai is.

Május 8-án délelőtt 11 órákor tartott ünneplésünk fölülmult minden más ünnepet, mely eddig tartatott, mert ez különösen 'Suki László emlékének szólott, a ki éppen száz évvel ezelőtt adta az unitárius egyház és iskola oltárára 80.000 frtot meghaladó vagyont. Mi volt ez az összeg akkor, csak az tudja elképzelni, a ki figyelembe veszi, hogy a kolozsvári főiskola összes tőkéje nem ért 10.000 frtot, mert annak nagyrésze veszendő adosságban állott, a többi pedig elvétetett volt irgalmatlan erőszakkal.

Szónokaink ünnepi öltözetben s alkalmi hangulatban jelentek meg. Hajós János isk. felügyelő gondnok classikus szépségü rajzban mutatta be az unitárius egyház és iskola több mint százéves üldöztetésének és kitartó hősieis önvédelmi harcának a rajzát. A kiválóan sikerült megnyitó beszéd megteremtette az ünnepi hangulatot s azt állandó éberségben tartotta. Ezt követte Nagy Lajos veterán tanárnak, s lapunk egyik szerkesztőjének költői gondolatokban gazdag emlékbeszéde 'Suki László felett. Szónokok ritkán érnek el oly általános nagy hatást, a milyen ez alkalommal észlelhető volt. A mult idők szomorú képe láttára bánat és keserv felhője borongott az arcokon, mig azután feltűnt a szabadulás jele, 'Suki László neve, ez a szép szivárvány, a melyről mindenki leolvasta Istennek népéhez intézett ígérését: nem pusztítom el többé ezt a nemzetséget özönvizzel, sem inséggel.

Miután a tanintézet képviselői félre vonultak a zöld asztal mellől, a tanuló ifjuság szónokai megjelentek a szószéken. Deák Ferencz I éves papnövendék az ifjuság nevében ifjuhoz illő hévvel magasztalta a kegyes jóltevők érdemeit; Nagy Lajos VIII. osztályos tanuló dicsőítette egy alkalmi költeményében. Ulár Pál

igazgató az ünnepélyt az ifjúsághoz intézett gyönyörű beszéddel*) zárta be, melyben a hála erényét és a háladatlanság rút vétkét tüntette fel a tanuló ifjúság előtt.

Még meg kell emlékeznünk arról, hogy az ifjúság dalköre Iszlai Márton karnagy vezetése alatt közönként karénekeket énekelt meglepő szabatossággal. Ekkor zendült el Iszlai Mártonnak a székely-kereszturi dalkör pályázatán 10 arany pályadíjjal jutalmazott kitűnő éneke.

A közönség részvéte rendkívüli nagy volt. Az idegen egyházak s tanintézetek is küldöttek képviselőket; az unitáriusok közül, kiktől lehetett, mind jelen voltak.

Méltó volt ez ünnep az ünnepeltek szép emlékéhez. mert a mint az ifjúság költője szavalta:

Az ő tettük főséges áldozat volt
És nem hivalgás, mint annyi ezer!
Midőn a sors viharja rajtunk tombolt
Ők megjövének — és ez szünetel.
Enyhül a gyász, a fellegek oszolnak,
Egy Isten ott fenn, béke itt alatt;
Az egyházban a hívők sorakoznak,
A sir göröngyén új virág fogant.

B. Gy.

Emlékeimből.

IX. (Második közlemény).

Sylvester több szellemi foglalkozása mellett, szép gazdasági üzletet is folytatott. Akkor még a tanult ifiak nem szégyenlették a kerti és mezei munka kezelést, s ha a tanárnak ilyenmü segítségre volt szüksége, a megszólított tiz helyett 20—30 ajánlkozott. Többnyire ő maga is jelen volt velök s kedélyes és vidám társalgás fokozta a munkakedvet.

Egy tudósnak elismert főbb rendü r. kath. pap jellemző nyilatkozata: „Az a redős magos homlok, átmetsző éles szemek, mélyen gondolkozó lelki erőre, vizsgálódó és tudnivágyó figyelemre vallanak.“

Ilyen tanár volt Sylvester György, ki élt és dolgozott az ifjúságért — jövő nemzedékért - s rendes tanári szakmáján kívül francia és német nyelvtanítással is sokaknak tett hasznos szolgálást.

*) Az alkalmi beszédeket egész terjedelemben közölni fogja a „Keresztény Magvető.“

latott, mert sok előkelő uri fiaknál a nyelvtanulás elsajátítását megkönnyítette és sikerült eredménnyel vezette.

Hasonló eredeti jellemmel tűnt fel papi hivatalában is. Megnyerő népszerű módora s természetes népszerűsége hamar meghódította hiveit, miről legyen elég röviden felemlíteni, hogy a mi időnkben már mint gyakorlott pap szerepelt — és a diszes nagy templomot, szónoklata vasárnapjain mindig népes sokaság ékesítette, néha többen más felekezetűek, kik közül róm. kath. püspök Kovács Miklós ritkán maradt el.

Székely típusu barna képe, nehézkes testmozgása és kemény dörgő hangja, nem bírtak ugyan bájoló hatással, sőt némelyek alakra és színre tekintve, visszatetszéssel nyilatkoztak, — ennek ellenében K. M. püspök mondani szokta: „Sylvestert nem nézni, csak hallgatni kell.“

Emlékszem utolsó templomi beszédére, mintha érezte volna, hogy papi hivatalának e lesz hatyudala. A keresztény vallásba becsuszott tévedésekről értekezett. Mintha most is hallanám azt a mélyen zugó hatalmas hangot, mely a nagy templom magas kebelét megtöltötte s a hallgató sokaságot feszült izgatottságban tartotta élénk fejtegetéseivel: „hogy a ferde eszméket, a józan okosság és természet törvényével ellenkező fogalmakat még a nagy reformacio se bírta legyőzni s az Isten földi országából kiirtani, sőt több téveszméket s állitmányokat megtartott, hirdet és tanít ma is, mint szent tant, megfoghatatlan és érthetetlen hitelvet.“ Felvette, mintegy kérdésül: Állítod, hogy három személy s egy állat? ha személy, mutasd meg, mert látható, — ha állat, állítsd elé, mert megfogható, — ha előre elrendel, egyeztesd az itteni igazságot s közatyai szeretettel, mely nem akarja a bünösnek is elvesztét, hanem életét és idvességét stb.“ „Ha ezekben engem legyőzől, megbánom és szégyenlem, hogy pappá lettem, itt teszem le palástomat és követlek téged.“ — Ez utolsó tételt, újabb érvelések mellett, többször és mindig emelkedettebb hangsúlyozással ismételte. Végszavai, a győzelem nyugott hangján: „Mindezek ellen a keresztény unitarizmus egyedül küzdött és küzd még ma is lelkiismerete legyőzhetetlen fegyverével.“

Templomból kijöve, az iskolai hallgatók körül fogták Sylvestert, s beszédét kérték, mit máskor is tettek, mert mindig megirt kész beszéddel lépett fel; ugy emlékszem Marosi József három éves végzett papjelölt vette kezéhez.

Molnos Dávid ig. tanár egy vasárnap reggel, a felsőbb osztályu ifjuság gyűlésében, a papi hivatalról tartott magvas értekezlete végén így nyilatkozott: „Szász Mózes, szép papi alak, ékes szónok első fellépésével kiképzett gyakorlott papi jellemet mutatott fel, de sebbesen hanyatlott s hamar le is tűnt disztelyes pályájáról. Sylvester gyakorlat s előkészülés nélkül lépett fel; de gyor-

san s kitarató bátorsággal küzdött, bámulatos erővel haladott s az elhivatás tetőpontjáig emelkedett.“

Szász Mózes után Fűzi János lett első pap. Sylvester mint második pap szerepelt haláláig. Ekkor keletkezett az iskolai káplán-ság, első, isk. főnök, Darkó Mihály volt.

Még pár szót társadalmi állásáról, s viszonyairól is. Hogy itt is szép vívmányoknak örvendhetett, arra ismét K. M. püspökkel és Kemény Miklós gróffal folytonosan fenntartott barátsága jelentékeny befolyással volt, az kétségtelen. A püspöki asztalnál gyakran kedves vendégi fogadtatásban részesült s így kedvező alkalom kínálkozott főbb-főbb emberekkel, kormányzszéki magos hivatalnokokkal megismerkedni, kiknek elismerő jó véleménye által terjedett jó hírve, szintugy a grófi barátság útján is szélesebb s magasabb körökben lett ismeretes. Így ajánlkoztak magosabb rangu tanítványok nyelvtanulás gyakorlására.

Gróf K. M.-al mindig francia nyelven társalgott, ugy Deaki Fülöp Sámuel főkormányzszéki fogalmazóval s francia regény és más tudományos munkák fordításával. A gróf gyakran meglátogatta s sokszor bizonyította hiv barátságát. A magas műveltségű gróffal már külföldön is barátságos viszonyban volt, azt előbbi emlékemben említettem, de hogy K. M. püspökkel hol és mikor üritették a barátság poharát, arról nem emlékszem, hogy beszélt volna, de hogy mily bizalmas volt, mutatja a következő párbeszéd: A püspök Monostor-utczában sétálva jött szembe Sylvesterral, egymást barátságosan köszöntve, ilyen párbeszédjüket hallottam: P. Gyuri, ma nálam ebédelsz. — Gy. Nem akarok böjtölni. — P. Tudod, hogy te nálam nem böjtölsz, ma nem lesznek vendégeim. — Gy. Ugy hát elmegyek. — Ez a bizalmas barátság a gyakori látogatásokból is feltűnő volt; megható jelenetben nyilvánult pedig halálos esetén mutatkozott részvétben.

Véletlen halálát elhibázott foghuzás s egy erőltetett temetés okozta Nem lesz érdektelen a körülményeket rendre megfigyelni, — leirom röviden:

Ágoston István egyetlen fia, Sándor, mérgezés következtében meghalt. A megrendült bús apa Sylvestert hívatta meg a papi szertartásra, ki akkor már az elvétett foghuzás miatt rendkívüli lázban szenvedett, ágyban feküdt, de az apai bánatos fájdalmat átérezve, s a tekintélyes főbirónak, ekklésia gondnokának és a status pénztárnokának felhívását elutasítani lehetetlennek tartván, felkelt és ment papi szolgálatra, esküjéhez hiven; étellel-halállal nem gondolva. A megálló-hely külső-monostor-utczában, kapuközt volt elrendezve; kapuk nyitva, s folytonosan oly mostoha szélroham tört át, hogy mi, iskolai éneklők, az udvarra menekültünk, falak mellé

vonulva, de a szónokló papot a szélvihar végig ostromolta; már súlyosan beteges állapotában, a szertartás végeztével, hazament, lefeküdt s többé fel se kelt.

Derék ifju orvos, Barra Imre, leghivebb tanítvány, és a gyöngéd házi ápolás éjjel-nappal, mindent elkövetett, hogy megmenthesse. Halála előtti nap nagy erőfeszítéssel felült, könnyezve tekintett három kis lánykájára, s keserülten mondá: „Imre, nézd ez árvákat, ha lehet ménts meg.“ Barra félre fordult, könnyei omlottak, abból megértettük a végső katasztrófát, mely azon éjszaka bekövetkezett. Nagy mérvben kifejlődött vérgyuladás (brandt) vetett véget a drága életnek.

A Sylvester ravatalát özönlő résztvevők látogatták folyvást. Temetése páratlan imponans volt.

A városban levő minden rangu hivatalos tekintélyek, egyházi és három főiskolai testületek, az iparos czéhek, a nép színe-java és a gyászoló ekklésia bánatos hivei, hid- és belső magyar-utczát elepték úgy, hogy kocsi és szekérjárás lehetetlen volt.

Akkor nem voltak fényes kocsikkal s drága koszorúkkal díszelgő temetési intézetek, hanem a rokonok, barátok és sorstársak fogták a szeretet karjaira, s vitték sirig kedves halottjaikat. Így siettek számtalanok a Sylvester koporsóját emelni, egész vetélkedés volt a rövid közön folyt cserélgetésben. Egyedül gróf Kemény Miklós fogta meg a halottas rud végét a koporsófőnél jobbfelől és a templom ajtajáig senkinek se adta át; Kovács Miklós püspök pedig közvetlen a koporsó fejéhez állva kísérte be a templomba, gyakran könnyes szemeit törölgette.

A templom zsufolásig megtelt s pedig a gyűlésnek csak egy része juthatott be. Füzi János első pap végezte a papi functiot, alig mondott ki reszkető hangon néhány szót, sirásra fakadt, s az egész gyülekezet oly zokogásra tört ki, hogy perczekig kellett várni a lecsendesedést; emlékbeszédét s imáját mély keseréssel folytatta s végezte paptársra, s jó barátja felett. A templom alatti sirboltba a püspök és gróf hiv barátok is lekisérték, s az „Isten veled“ végbucsujoikat könnyezve mondták el.

A gyöngéd apa mély gyászba hagyta forrón szeretett árva családját. Derék hiv felesége, Frankkis Susánna, a most is jó nevű Frankkis-családból, ki 35 évi özvegységét bátor kitartással viselte haláláig, 76 éves koráig, élő három leánya nevelésére s boldogítására fordítva minden gondjait. Leányai: Susánna, özv. Koronka Antalné, Josefa, Misz Józsefné és Károlina, özv. Csulak Dánielné. Az anyának elsőbb házasságából volt egy fia, Rákosi Ferencz, ki szép ifjúságában, 22 éves kórában halt el, s ott nyugszik a gondos nevelő gyámatya mellett, a sirboltban.

Sylvester György akkor hunyt el élete delén, mikor már az

iskolában, templomban, és a társadalomban a szeretetnek, bizalomnak és tiszteletnek netovábbját elérte, elvesztése annál nagyobb keservet, s azon időben szinte pótolhatatlan ürességet hagyott az egyházban és iskolában.

Fájdalmasan éreztem én is e megrendítő vesztes csapását, mert a legháládatosabb tanítvány, első tanítója: atyám iránti kegyeletét melegen érezte, s bizonyította be pártfogással, — bánkódva viseltem a gyászos emléket, míg az igaz vallásos Gyergyai-család pártoló keblébe fogadott, hét esztendeig boldogított s a tisztelt elődök méltó utódai most is benső rokoni érzelmeikkel és igaz emberbaráti szeretettel enyhítik, kedvesebbé teszik megvénhedett életem végnapjait.

Végre hálát adok jó Istenemnek, hogy a tisztelt szerkesztőséghez tett ígéretemet beválthattam, egy kedves család kívánságát teljesíthettem, s egy nemes pártfogóm, fiatal koromban boldogító jóltevőm iránti kegyeletes hálám adóját némileg leróhattam!

Gyöngyösi István.

V á g y a m.

Szeretem a falut,
A melyben születtem,
Akármerre járok:
Odavonz a lelkem. —

Itt meg is dorgálnak,
Rám soh' se nevetnek;
De ha vizont látnak,
Csókolnak, könnyeznek.

Ha a nagyvilágban
Elfárad a szívem,
Ezen a kis helyen
Felüdül, megpihen. —

Kérdeznek; felelek —
Mind előmbe rakják,
A mivel csak bírnak.
Tiszta szívvel adják.

Másutt az emberek
Gúnyolnak, bánthanak;
De ezen a helyen
Ölelnek, csókolnak. —

Tiszta szívvel adják,
Könnyel is áztatják,
Lelkem édes anyám
Százszor megsiratják. —

Másutt az emberek
Mosolygnak, nevetnek,
Pedig a szívökben
Nincs egy csepp szeretet.

Istenem, ha élne
Az én édes anyám! . . .
Milyen boldog lennék,
Ha feltámaszthatnám! . . .

Oh bárcsak egy perczre
A mig megölelne,
Karjaiba zárna
S magával elvinne!

F.-Szováth.

Dézi Mihály.

Vidéki levél.

Tisztelt szerkesztőség! Jelen levelem tárgya ismét a papok beszélgetéséből van merítve. Csakhogy most ref. és unitár. papok vitatkoztak. Meglehetősen fontos két kérdéstről folyt a disputa. Különösen egyházbizományi szempontból nagyon figyelemre méltó kérdések s ezért irok én is rólok. Egyik az esketés, másik a keresztelés körébe tartozik.

Az esketésre vonatkozólag arról volt szó, hogy a vegyes házasságok kötésénél minő esküforma használandó? A református atyafiak úgy vélekedtek, hogy bármiféle vallású lépjen házasságra református egyénnel, ha a feleket ők — mint ref. papok — esketik, papi hitvallásuk esküformáját mondatják el a más vallású féllel is, mert azt csak senki sem kívánhatja tőlük, hogy mint ref. papok a róm. kath. avagy az unitár. hitvallás esküformáját használják. E mellett az állításuk mellett érveltek továbbá azzal az országostörvénynyel, mely vegyes házasságok kötésénél bármely fél papjának esketését jogérvényesnek mondja.

A jelenvolt két unitárius pap pedig úgy nyilatkozott, hogy a vegyes házasságok megkötésénél mindkét felet hitvallásának esküformája szerint kell megesketni. Állításukat így okolták meg: „Nem a pap, hanem az illető fél esküszik. Minden embert csak az ő hite boldogít. Eskütételkor — éppen a házasságnál — ezt kell szem előtt tartani. Ha pedig a felet nem az ő hitvallása szerint esketjük meg, annyi, mintha valakivel előtte ismeretlen okmányt iratnánk alá. De az ily eljárás esetleg egyik lényeges ok is lehetne az elválásra, sőt a házasság érvénytelenítését is eszközölhetné.“

Minden önzés nélkül bátran kimondom, hogy unitárius papjaink felfogása nagyon helyes és alapos s így e kérdésben is részükön az igazság!

A keresztelésre vonatkozólag a következő esetet tárgyalták. Egy vadházasságban az apa katolikus, az anya pedig unitária. Fiú-gyermekek születnek. Az apának nem lévén törvényes gyermeke, melyik vallásfelekezethez tarthat igényt a gyermekhez? A vélemények nagyon elágaztak. Egy ref. és egyik unitár. pap azt mondá, hogy ily esetben az anya vallását követi a gyermek. A többiek szerint pedig ebben az esetben is áll a törvény: „a fiúk az apjuk, a leányok az anyjuk vallását követik.“

Szó volt arról is, hogy e tárgyban kérjék ki valamely szerkesztőség véleményét is. Én az Unitár. Közl. szerkesztőségét ajánlottam fel, a miben mindnyájan megnyugodtunk. Legyen szabad hát az igen tisztelt szerkesztőség véleményét is, úgy e részben, mint a következő esetben kérni: Keresztzülőknek egy alkalommal egy 9—10 éves fiút és ugyanily koru leányt kérnek fel a szülők. Vajjon a pap akkor jár-e el helyesen, ha a kis növendékeket ke-

resztszülőknek elfogadja, avagy akkor, ha a szülőket meglettebb koru keresztszülők állítására készíti?

Vidék, 1892. május 15.

Földi.

A szerkesztőség felelete.

Az esketésre nézve egy véleményen vagyunk a t. levelezővel.

A vadházasságban élő szülők gyermekei törvénytelenek s tehát a törvény előtt úgy tekintendők, mint a kiknek apja ismeretlen, következésképpen a fiu is éppen mint a leány, anyja vallását kell hogy kövesse. A gyermekek érdeke kétségen kívül azt kíváná hogy a fiu apja s a leány anyja vallását kövesse, s mégis ha a pap ezt tartaná szeme előtt s a fiut az apa vallására írná, éppen oly jogosan támadhatná meg az anya papja, mint a hogy megtámadhatnák a végrendelet nélkül hátrahagyott apai vagyont a rokonok. Az ilyen esetekben nem a lelkész, hanem az apa segíthet, úgy, ha törvényes házasságra lépik s törvényesíti gyermekeit. A lelkészek a közérköles s a gyermekek érdekében minél hathatósabbán sürgessék a vadházasságban élőknek törvényes házasságra lépését.

A keresztszülők korát nem szabályozza polgári törvény s tudtunkkal egyházi sem. Ha gyermekek lesznek keresztszülőkké, szülők beleegyezésével lesznek s tehát a keresztszülői köteleességben, gyermekeik kiskorúsága idejére hallgatólag részesek a szülők is.

Özv. Inczefi Józsefné.

Dersi pap és udvarhelyi egyházköri esperes néhai Inczefi József özvegye, született Trandafir Zsuzsánna meghalt f. év márczius hó 20-án, 90 éves korában.

Egy tiszta életű, vallásos érzelmű papné, a mult idők emlékeztire érdemes matronája vala. Neki igazán drága kincs volt a hit, mely őt tünni s nehéz keresztjét zugalódás nélkül hordozni tanítá. Hasonló körülmények között ez élet sokakra nézve Illyés fáradtsága és sóhaja: „Elég immár az én életem“, ő az utolsó napokban is időt remélt, terveket, vágyakat ápolt. Egy fél száza, hogy mindkét szeme világát elvesztette, azóta itt scylla, ott charybdisbe ütközött s a sok közül reá legemlékezetesebb volt, midőn a dersi papi ház pinczéjébe alábukott.

Ily világtalan állapotában is a háztartás belső ügyeit kifogástalanul vezette, háza menhelye volt sok szerencsétlennek, a vigasz és jóltevés érényeiben el nem lankadt. Áldott emlékü férje halála után is a régi és már megszokott dersi papi szálláson maradt, honnan csak fia és menyje halálával vitte a gyermeki gondoskodó szeretet Szt.-Mihályra. Innen is, a halál mindenkit elragadva mellőle, távoznia kellett. Egy ideig Szt.-Ábrahámon tölté az özvegység

búlátott idejét, míg végre az ősi kadácsi birtokra kerülve, itt végezte be hosszú esztendőkre terjedt életét.

Előtte elköltözött szerettei a dersi köztemetőben jelölték volt ki nyugvó helyét. Férjével közös sírkövön már 20 év óta az ő epitáfiuma is olvasható. Mondják, hogy a születési év 1802. után még a sírkő felállításakor valaki ironnal utánjegyezte a halálzási évet is 1892. s a véletlen igazolja, hogy nem volt rossz próféta. Inczeffi Albert, egyik unokája, néhány hű rokonnal kísérte Kadácsból Dersbe, Ders pedig a legszebb bizonyítékát adta ama tisztelet és részvétnek, mellyel az Inczeffiek, illetve azok emléke iránt viseltetik ma is. Messze elibe ment az érkező porhüvelynek s kegyeletes érzelmekkel hantolta el sírját. Valamig szívek dobognak, melyeket az Inczeffiek irányítottak egék felé, mindaddig virágok fakadnak e sírhalmokon, s emléküik áldott lesz nemzetségről nemzetségre.

Ders, 1892. ápr. hó.

Sándor Gergely.

Pál Mózes.

— Szül. Firtosváralján 1820. Meghalt Vargyason 1892. —

Az unitárius lelkészek egyik legsajátságosabb alakja, Pál Mózes márcz. 28-án, élete 72. évében megszűnt élni.

Egyszerű székely szülők gyermeke volt F.-Váralján, honnan Sz.-Kereszturra ment gymnasiumba, onnan Kolozsvárra. Kitünő tanuló volt. Egy pár évig nevelője gróf Béli Ferencz fiainak, kiknek egyike most Kolozsvár és Kolozsvármegye főispánja. Megválasztották Sz.-Kereszturra papnak és tanárnak, de ezt az állomását a forradalom kiütése miatt nem foglalhatta el. A forradalomban tevékeny részt vett, azután egy évig bujkált s rejtegette magát rokonai s jó cmbereinél. 1852-ben szováti pap lett, hol azonnal hadat izent a tudatlanságnak, a saját házánál nyitván szűkebb körű iskolát, hol a saját s a jobb móduak gyermekeit tanította. Szorgalmas, okszerű gazda volt. Ebben is oktatta hiveit. Mint lelkész minden irányban buzgón teljesítette kötelességét. Miután vénségére megérte, hogy a községben állami iskola lett, azt mondta, hogy immár örömmel hal meg! Neje: Gothárd Krisztina, s leányai: Kisgyörgy Sándorné és Kántor Józsefné és több unoka gyászolja. Egyik volt bajtársa, Darkó Sándor esperes a következő érdekes jellemvonásokat írja:

Pál Mózes pap kevés figyelmet ébresztett maga iránt, talán nem találta magát elég otthonosnak a papi pályán. Mint tanuló a jelesebbek közé tartozott. Ő volt osztályos társainak élő dictionariuma, szótára. Humánus jelleménél fogva kortársainak szeretetét, bizalmát korán megnyerte s azt mindvégig meg is tartotta. Jeles készségénél, alkalmas voltánál fogva, mint felsőbb osztályos

tanuló gróf Béli Ferencz házában nyert tanítói állomást és ez elhivatásának a megelégedésig meg is tudott felelni. Hivatásának magaslatára azonban még csak ezután emelkedett. A 48—49. évi magyar forradalom bekövetkeztén, Pál Mózsi ott a Bem táborában találta fel otthonát, az ágyuk között: tüzér lett. Mintha itt született, nevededett volna! És ha szerepelni kellett, csak akkor volt ő elemében. Az ágyuk concertjében gyönyörködött, mintha csak lakodalomban lett volna. Azt a bátorságot, kitartást, hidegvérűséget, ügyességet, mit ágyuja kezelése körül tanusított, nem kevesen irigyelték tőle. Azonban erről legilletékesebb igazolványt csakis akkori ellenfelei állithatnának ki, kik oly gyakran megfutottak előtte. És kik látták őt egy-egy győzelem után derült homlokkal, önelégülten, meggyőződhetek arról, hogy ez az ember a legszebb, a legnagyobb jutalmazásban részesült abban, hogy közreműködését győzelem koszorúzta! Egyéb után nem is vágyott, a nagyravágyás soha sem nyugtalanította, előmenetelét senkinek se irigyelte. Ő meg volt elégedve magamagával, tüzértizedesi kardrojtját elég kitüntetésnek találta. Egyetlen-egy ambíciója volt, melyért küzdött, hogy „a haza legyen szabad és boldog“

És ő nem állott csak egyedül, mint unitárius és mint tüzér a Bem táborában. Talán nem leszek unalmas, ha itt megemlítek néhány unitárius tüzért, kik becsületére váltak a hazának. A halhatatlan Jakab Józsi korán fogságba jutott, pedig mint mások, menekülhetett volna, de nem tudott hűtelen lenni ágyujához s a val egyútt elfogatta magát. Kriza Ferencz, Agh Ferencz, Szabó Ferencz, Kálmán Miklós, Varga Zsiga, Pál Mózsival együtt mint honvédtüzérek tettek eleget a haza iránti kötelességüknek s viselték békével azután hűségük martir-koszorúját.

Maholnap nem lesz ezek közül egy is életben! Ti még élők! fogadjátok bajtársi üdvözlőmet a távoból!

Darkó Sándor.

Nyílt levél

a „Szabad Egyház“ nt. szerkesztőjéhez.

A Nt. ur „Szabó Mihály“ szentesi földmivestől, a ki „magát nyugalomba tette“ könyvismertetést közöl, melyben nevezett bajtársam „Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról“ című kis könyvemmet igen tüzetesen ismerteti. Ezért fogadják köszönetemet. A „Szabó Mihály“ uram könyvismertetésére csak az az észrevételem, hogy olyan 60 éven felüli ember szájában nem áll jól a gúnyolódás s meg hogy ha tudja hogy „Isten egy a háromságban s háromság az egységben,“ s ha „Ezt a szentírásnak mindkét részében számtalanszor olvashatjuk. Csak a vak nem látja. Csak a gonosz felfuvalkodott tagadás tagadhatja“ — miért nem idéz a sok közül

bár három helyet, hogy olvashattam volna el én is, más is. Bizonyos vagyok, hogy a Szerkesztő ur adott volna helyet annak is a minthogy az én könyvem ismertetésének ugyancsak bőven adott. Nem mutat nagy igazságszeretetre sem az író sem a Nt. Szerkesztő ur részéről, hogy elhallgatják, hogy könyvem felelet az önök egyik „lelkésze“ Szeness Imre által irt könyvre, melynek czime: „Keszi Pál uram beszélgetései lelkészeivel az unitáriusokról“.

A Nt. Szerkesztő ur felszólítja Debreczenben tanult lelkész-társait nyilatkozatra: „Igaz-e, hogy a leendő lelkészeket Debreczenben oly hittanra tanítják, melyben a Krisztus Istensége a fel-támadás, a szentháromság megtagadtatik? Mielőtt erre választ kapna, kérem nézze meg a Prot. Egyh. és Isk. lap 1878. évfolyamát a 120. s köv. lapon s különösen olvassa el az ott közölt jegyzést s meg fog győződni, hogy a mit könyvemben irtam nem mese. Remélem elég bátor lesz arra, hogy idézze onnan, mit tanitnak Debreczenben.

A tiszt. Szerkesztő urakat kérem sziveskedjenek ennek a „Nyilt levél“-nek helyet adni. **Egy balatonparti magánzó.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Dicsőségesen uralkodó királyunk és királynék** Ő Felségeiknek a Szent-István első magyar király koronájával történt megkoronázások 25 éves fordulóján tartandó országos örömmünnep alkalmából az E. K. Tanács szünetet rendelt el június 7—9 napjaira s 8-ikára hálaírával összekötött istentisztelet-tartást az összes templomokba.

— **A pütkösti ünnepek** alkalmából legszivesebb jó kívánatainkat küld-jük kedves olvasóinknak s kérjük Istent, hogy bátorító és jóravezérlő szent lelkével tegye életöket kedvessé, munkásságokat áldásossá, imádságokat boldo-gitóvá.

— **Az unitáriusok** nem szaporodnak oly rohamosan, mint talán némely más felekezet. Ezzel vádolják az unitárius vallást azok, a kik azt hiszik magokról, hogy nagy mértékben szaporodnak. Legyen ugy. Mi sohasem hittük, hogy a nevünkről nevezettek száma túl fog tenni a többiekén, de hogy ez a vallás nem kerül leányágra az iránt sincsen kétségünk, látván, hogy háromszáz év alatt az unitárius ősapák szereztek és örökségül hagytak egy szép birtokot, egy olyan vallást, melynek jelszava volt „előre“ és az utódok megértették a jelszót s ahoz híven haladtak s ma egy rendkívül terjedelmes családot alkotnak, melynek tagjai bár más meg más vezetéket vettek fel összeházasodás utján, mégis csak egy családhoz tartoznak s a jelszót híven követik és haladnak „előre.“

— **Kik a pogányok?** Erre a kérdésre egy derék róm. kath. pap azt felelte, hogy az unitáriusok pogányok s miután 4—5 szegény unitárius embert tejjel, kalácsal magához csábítgatott, megkeresztelte őket, mivelhogy, szerinte, ezt megelőzőleg pogányok voltak. Mi nagy tisztelettel vagyunk minden vallás iránt, még ha nem Krisztust nevezné is mesterének, de nagyon keveset, sőt semmit sem adunk arra, a melyik azt tanítja, hogy egy olyan pap szava, avagy keresztelése szentel meg s teszen kereszténnyé, a kinek a száján káromlás jó ki s a kinek a keze szennyes azoktól a cselekedetektől, a melyeket végez éjjel és nappal, titokban és nyilván. A t. pap feledi, hogy a jó Isten nem pápista s egy pápista pap kedvéért nem büntet kárhozatra senkit, a ki becsülettel él és munkál. Mi abban vagyunk, hogyha tiszta, józan s erkölcsös életet élünk, nincs

szükségünk sem bérmlásra, sem megszentelésre, mert „nem az megyen be a mennyországba, a ki azt mondja Uram, Uram, hanem a ki teljesíti a mennyei Atya akaratát.“

— Új esperes. A felső-fehéri egyházkör ápril 9-én tartott rendkívüli közgyűlésében esperesé választotta Ozsváth Gábor hévízi lelkészt és volt köri jegyzőt, ugyanakkor a köri jegyzőségre helyettesítettet Deák Miklós úrmósi lelkész.

— Székelykereszturi unitárius egyházkörben a szentmihályi eklésiához tartozó beneczedi leány-egyház hívei méltók arra, hogy vallási buzgóságuknak, rendszeretötöknek, egyház iránt való áldozatkészségöknek látható jeleiért nyilvánosan is elismerésben részesüljenek; mert az alsó-beczedi templom tisztasága (a mire pedig nem mindenütt fordítanak elég gondot), belső felszerelése azokkal, melyek az érzelékre, de a lélekre is kellemesen hatnak, világosan mutatják, hogy ez a nép nemcsak ajkán hordja „Uram, Uram“, hanem szívében hordozza a zsoltáris kegyes király vallomását: Uram, szeretem a te házában való lakásomat és a te dicsőséged hajlékának helyét (Zsolt. 26, 8:). — Tapasztalás bizonyítja, hogy a mely lakást igazán szeret az ember, azt rendezi is, ékesíti is a kellő csinoság eszközeivel Így ékesítette fel ez a leány-egyház a maga szép kis templomának szószerkét legközelebről egy szószerk-takaróval, melynek értéke 28 frt. Ennek az összegnek nagy része a leány-egyház asszonyai által hozott kegyes áldozat, kiknek neveit és adományait itt közlöm: Beneczedi Sámuelné Zsigmondné és Ferenczné 80—80 kr.; Pap Lászlóné 1 frt, Péter Elekné 1 frt 20 kr., a papné 1 frt 50 kr.; id. Pap Mózesné, Firtos Mózesné, ifj. Pap Zsigmondné 50—50 kr.; Beneczedi Sándorné, Pap Pálné, Pap Péterné, Pap Salamonné, Pap Lajosné, Beneczedi Jánosné, Beneczedi Dénesné és László Zsigmondné 40—40 krt; Péter Györgyné, Pap Józsefné, Beneczedi Gergelyné, ifj. Pap Mózesné, ifj. Beneczedi Mózesné, Benedek Sándorné, Péter Pálné, László Berta, László Jánosné, László Sándorné, Beneczedi Istvánné, László Pálné, Pap Gergelyné, Pap Dánielné, Pap Bálintné, Pap Istvánné, László Józsefné, Pap Elekné és Péter Istvánné 20—20 kr; Pap Jánosné 10 kr. Ezen kegyes adományoknak értékét még az is emeli, hogy nem mástól vártak buzdítást, hanem önmagok buzdultak fel; ezek tudják, hogy a jókedvű adakozót szereti az Ur (II. kor. 9, 7:) és megmutatták, hogy miként hoz elő jót a jó ember az ő szívének jó kincséből (Luk. 6, 45:). Mint a sareptai asszony korsójából az olaj, legyen elfogyhatatlan ezen asszonyok buzgósága, áldozatkészsége és vallásszerelme is, hogy ezekből időnként tölthetessenek az Urnak oltárára kegyes áldozatul; az Isten pedig az ő hatalmassága szerint cselekedje meg, hogy az ő jó kedvökből való adakozásuknak haszna ő reájok terjen, hogy mindenekben, mindenkor a mennyire szükség, bővelkedvén, mindenekkel való jótéteménnyel bővelkedjenek (II. kor 9, 8:), hogy a szép kis templomnak ékesését egy kellemes hangu orgonával tegyék teljessé Fogadják méltó elismerésemet és köszönetemet

Győrfi Ferencz, szt.-mihályi pap.

— Az unitáriusok száma hazánkban 1891-ben a 63.000-t meghaladta.

— H-Karácsonfalván az 1774-ben épült roskatag iskolamesteri lakházat és tantermet ápril elején lebontották, s az új épületet megkezdték, melyben a lakrészekén kívül egy szép tanterem is lesz. A mester a jelen tanéven kezdve a községi iskolához másodtanítónak van a minister által rendszeresítve, 200 fit állami javadalmazással. Milyen üdvözljük karácsonfalvi atyáinkfiat a szép és nemes célú építkezésért, s kívánjuk, hogy azt rövid időn be is fejezhessék, ha ezer akadály és ellenség támad is fel ellene.

— Vihar idején sok helyen szoktak harangozni abban a téves hitben, hogy a harang szó elűzi a vihart s a jégesőt. Egy Kis-Dombrovcza nevű faluban május 9 én elakarták teríteni a vihart a harangszóval, de szomoruan megadták az árát, mert a villám beütött, egyik harangot szétzúzta s a két haran-

gózót agyonütötte. Mi egy módját tudjuk a vihar ellen való védekezésnek: ez a biztosítás. A villám ellen is lehet védekezni, úgy ha az épületet villámhárítóval látjuk el. Jó lenne minden templomot és tornyot biztosítani ily módon s újat építeni e nélkül nem kellene.

— **A zsidókat** nchezen lehet a háromság hitére rábírní. Berlinben egy térítő társulat épített egy templomot a megtérő zsidók számára, de annyira nem boldogultak, hogy a templomot el kellett adni

— **Az Athenaeum Kézi Lexikona** Az új (14.) füzet befejezi F. és megkezdí G. betűt s ezuttal is kiváló tekintettel van hazánkra. A tizennegyedik füzetet két igen szép külön melléklet díszíti és pedig a Balkán-félsziget térképe szép világos kivitelben, továbbá az állatvilág rendszereinek táblázata. Összesen 40 füzetre fog terjedni; egy füzet ára 30 kr. A legzeleszerűbb 10--10 füzetre három frtjával előfizetni, mely pénz az Athenaeum kiad hivatalához Budapestre küldendő.

— **Észak-Amerikában** huszonkilenc államban törvényhozásilag megtiltották a gyermekeknek és tanuló ifjakknak a szivarozást. Nem mondhatnók, hogy a magyar fiúcskák szájában is valami jól állana akár a szivar, akár a füst. De vajjon nálunk ki gondolna ilyen aprólékos dolgokra? Úgy véljük a szülők indíthatnának egy kis olyan mozgalmat, a melyik még a törvényhozás palotájáig is eljutna

— **A kolozsvári** ürességben levő latinnyelvi tanszékre, lapunk zártáig, folyamodtak: Gál Kálmán, Péterfi Lajos és Pracsnik József tanárok.

— **Londonban** minden nap születik 400 gyermek, iskolázást kezd 250 gyermek, házasságra lépik 650 s meghal 200 ember

— **Észak-Amerikában** a szavazati joggal bíró 11 millió polgárból 3 millió nem tud sem írni, sem olvasni.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az Unitárius Közlöny mind a négy kötetéből teljes példányok mindig kaphatók külön-külön 1 frt 20 krért. Az illető képmellékleteket és Ferencz József püspök úr jeles felolvasását az új megrendelőknék is ingyen adjuk.

Fiatalság Barátja. A Dávid Ferencz Egylet t. tagjai becses figyelmébe ajánljuk az egylet legújabb kiadványára a „Fiatalság Barátjára“ szóló és idemellékelt előfizetési felhívást. A kis lap az egylet előtt lebegő czél érdekében, a vallásos és erkölcsös élet előmozdítására lesz szerkeszve ifjaink számára. A szülők, lelkészek, tanítók s az egylet tagjai legyenek segítségünkre, hogy mi segíthessünk gyermekeik vallásos nevelésében. Különösen lelkész és tanító hűveinket kérjük, hogy az ünnepek alkalmával terjesszék a felhívásunkat s gyűjtsék össze és küldjék be az előfizetéseket a jelölt időre június 15-re. Reméljük, hogy a kis lap a nyári tanításon is használható lesz.

Jelen számban közöljük **Ráth Mór** különösen **jutalomkönyvekre** is igen alkalmas kiadásának legújabb jegyzékét, melyet előfizetünk szives figyelmébe ajánlunk.

TARTALOM: Az én Bibliás dalnokom. (Költemény.) Murányi Sándor. 81 lap. — Emlékünnep. B. Gy. 82 1. — Emlékeimből Gyöngyösi István. 84. 1. — Vágyam. (Költemény.) Dézsi Mihály. 88. 1. — Vidéki levél. Földi. 89 1. — Özv. Inczeff Józsefné. Sándor Gergely. 90. 1. — Pál Mózes. Darkó Sándor. 91. 1. — Nyílt levél. Egy balatonparti magánzó. 92. 1. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 92 1. — Egyleti élet és munkásság 93. 1. — Hirdetés. 94. 1. —

A magyar irodalom legértékesebb jutalomkönyvei!!

RÁTH MÓR-nál Budapest, (Haas-Palota).

Arany János halhatatlan nagy költőknek következő remek művei jelentek meg népies *hihetetlen olcsó* kiadásokban:

Toldi. Szent László fűve. Első lopás. Jóka ördöge. Számos képpel és a költő életrajzi vázlatával. Aranyozott diszkötésben 1 példány 40 kr., 10 példány 3 frt 50 kr., 20 péld. 6 frt.

Toldi. A híres művész *Vágó* képeivel és 4 költő életrajzával 20 kr. — 10 példány 1 frt 80 kr., 50 példány 8 frt.

Szent László fűve képekkel 1 példány 4 kr., 50 példány 1 frt 50 kr., 100 példány 3 frt.

Első lopás. Képekkel. 1 példány 4 kr., 50 péld. 1 frt 50 kr., 100 példány 3 frt.

Jóka ördöge. Képekkel. 1 példány 4 kr., 50 péld. 1 frt 50 kr., 100 példány 3 frt.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1891. évi 26,163. szám alatt a következő rendeletet bocsátotta ki:

Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és egyházi főhatósághoz.

Ráth Mór budapesti kiadó *Arany János, Toldi, Szent László fűve, Első lopás* és *Jóka ördöge* című költeményeiből rendkívül olcsó áron szépen illusztrált népies kiadást rendezvén, ezzel a nagy költőnek a nép és a nép gyermekei között való terjesztésre legalkalmasabb műveit még a legszegényebbek által is megszereshetővé tette. Erről van szerencsém Czimedet oly felkéréssel értesíteni, hogy népolvasmányul kiválóan ajánlható *eme hiadványnak a nép és iskolás gyermekek között való terjesztését saját hatáskörében lehetőleg előmozdítani* s azokat a nép- és ifjúsági könyvtárak számára ajánlani sziveskedjék.

A minister helyett: *Berveviczy Albert*, államtitkár.

Ezen műveken kívül szinte *Ráth Mór* könyvkereskedése által a polg. felsőbb és alsóbb, *ugy népiskolai* tanulók számára legalkalmasabb és legjelesebb bárki által és bárhol hirdetett *jutalomkönyvek a nemes czél iránt való tekintetből a lehető legelőnyösebb feltételek mellett szerezhetőek be és az iskola barátjainak ily irányu adományai a legszívélyesebb támogatásban részesülnek.*